

בגדר איסור אותו ואת בנו

ברמב"ם פי"ב משחיטה ה"ח: ונוהג בכלאים. כיצד צבי שבא על העז ושחט העז ובנה לוקה. אבל העז שבא על הצבי אסור לשחוט אותה וא"ב ואם שחט אינו לוקה. פרה ובנה אסרה תורה ולא צבי ובנה. (ה"ט:;) היתה בת הצבי הזאת נקיבה וילדה בן ושחט את הנקיבה בת הצבי ואת בנה לוקה. ותמה הרשב"א דבצי' ובנה הי' צ"ל פטור ומותר. וכן פסק הטור (יו"ד סי' ט"ז) דמותר לגמרי. והב"י הביא בשם מהר"י חביב לפרש בדברי הרמב"ם דאיסור זה הוא מדרבנן משום מראית עין. אך קשה לומר כן. חדא, דמי יודע שבא מן העז. (ש"ך ס"ק ט"ז.) ועוד, דלשון הר"מ משמע שזה אי' תורה. דאלמא כן, לא הי' צ"ל דאין לוקין עליו, דאין לוקין על שום דרבנן, ומאי קמ"ל.

עוד שם בהל' י"א פסק הר"ם: איסור או"ב נוהג בנקיבות שזה בנה ודאי. ואם נודע ודאי שזה הוא אביו אין שוחטין שניהן ביום אחד. ואם שחט אינו לוקה. שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג. וקשה. דבה"ט פסק דודאי חוששין לזרע האב, אף לענין מלקות, ולמה לא יהי אי' או"ב נוהג בזכרים מטעם ודאי. ותי' ע"ז הב"ח דאע"ג דחוששין לזרע האב לענין קביעות מין הולד, מ"מ י"ל דאין או"ב נוהג בזכרים מכח גזה"כ דבנו — מי שבנו כרוך אחריו. דהיינו האם, ותמה עליו הש"ך (ס"ק י"ז) ותימה שא"א לחלק כן. כדמוכח בש"ס ו"פ או"ב גבי הא דקאמר התם ואודא לטעמי' דתנן אר"י וכו'. ע"ש. עכ"ל.

ועוד ק"ל. דבה"י כתב: מותר לשחוט את המעוברת עובר ירך אמו הוא. ותמה רבינו גר"ה. דאי' או"ב היינו שלא ישחוט בהמה שנשחטה אמה או בתה באותו היום, ובמעוברת הא ליכא אלא שחיטה אחת, ועדיין לא נשחטו לא אם הולד ולא בנו בעת שחיטת הולד, וחסר עיקר התנאי האיסור, ומפני מה הוצרך הר"ם לומר טעמא דעובר ירך אמו. ונראה שמכח קושיא זו ביאר האור שמח דהר"ם בא עם טעמו לפרש למה ליכא איסורא בשחיטת הולד אח"כ.

דעובר ירך אמו לדין היתר ב"פ, ותו לא חלה שחיטה על בהמה שחוטתה. אך, פשטות לשון הרמב"ם משמע שלא שחט אלא את המעוברת. וצ"ע.

ונראה ליישב הכל עפ"י הצעת הסוגי' בחולין קט"ו ע"א: אמר רב אשי מנין לבב"ח שאסור באכילה. שאנמר לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בכל תאכל... אלא מעתה מעשה שבת ליתסרו... א"ק כי קודש היא לכם. היא קודש ואין מעשיה קודש. חורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ודש בה ליתסרי (הזרעים והדישה. רש"י)... השתא ומה שבת דחמירא מעשיה מותרים, הני לא כ"ש. כלאי זרעים ליתסרו... מדגלי רחמנא... אותו וא"ב ליתסר מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי. שילוח הקן ליתסר זכו'. וברש"י ד"ה הני לא כ"ש כתב. אבל בבב"ח לא אמרינן האי ק"ו... דהא אכיל תועבה גופי'. אבל האי לא אכיל החרישה עצמה אלא הבא ממנה: כלאי זרעים. הן עצמן תועבה וליתסרו. ובתוס' סד"ה חורש, וז"ל: וקשה. למה לא יחשב בישול של שבת תועבה גופה כמו בישול של בב"ח. ונראה דה"ט משום דבבב"ח הבישול ניכר, אבל מעשה שבת אין ניכר שנעשה בשבת. ואו"ב ושילוח הקן דפריך ל"י מינייהו צ"ל דניכר בהם האיסור יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה. ובראש יוסף הבין שההיכר של בב"ח היינו מכח זה שבלעו טעם זה מזה. וראיתי להגאון ר' לייבוש חריף שכתב ליישב שי' הרי"ף והראב"ד דל"א חנ"נ אפי' בבב"ח, דאי נימא אפשר לסחטו נמי אסור, אזי ליכא תו היכרא בטעם. ונמצא, שכל סוגי' זו שנאמרה לדעת ר' אשי סוברת דאפשר לסחטו מותר, והלכתא כר' אשי דבתראה הוא. ודברי התוס' צ"ב, דאיזה היכר יש באו"ב ושילוח הקן. (ריטב"א). (עפ"י מה שמצאתי בתשובות בית אפרים חאו"ח סי' נ"ו).

ונל"פ בכונת התוס' שחילוקם הוא בין היכא דנאסר לעשות פעולה מסויימת לבין היכא דנאסר לגרום שיהא איזה מצב מחודש מתהווה ונעשה. דבשבת והנהגה בכלאים וחוסם פי פרה ליכא אלא איסור מעשה בלבד, שלא לעשות מלאכה ע"י בישול (ברם עיין אור שמח פי"ח מהל' שבת ה"א, שתלה דין ריבוי בשיעורים בזה — אי הוי המלאכה אי' מעשה או איסור לגרום איזה מצב. אך ע"י אתוון דאורייתא כלל י' שהביא מירושלמי דהקורע בשבת יצא י"ח דאין האיסור לגרום שיהי' קרוע אלא מעשה הקריעה אסור. עיי"ש). שלא ינהיג ושלל יחסום. אבל בב"ח, כה"כ, או"ב ושילוח הקן הוי איסורים שלא יגרום שיתהווה מצב שכזה. ר"ל, שלא יהיה תבשיל של בב"ח (עי' חר' רעק"א על יו"ד סר"י פ"ז שהביא מהגש"ד דאין בישול אחר בישול בב"ח. וק"ל: דבדבר לח קיי"ל דיש בישול אחר בישול. וצ"ל דשאני בב"ח משבת. דבשבת

האי' הוי מעשה הבישול, ובב"ח האי' הוא שלא לגרום להזויות חפצא של בב"ח. ואם כבר נעשה בב"ח פעם אחת, שוב אינו עובר איי' בישול פעם אחרת, אפילו בדבר לח, וכן ראייה מדעת רש"י דאף בבשל עכו"ם את הבב"ח דאסור בהנאה מקרא דכל שתיעבתי לך, אף שלא עבר עבירה, עי' תשובות בית אפרים). שלא יגרום שתהי' תערובת בכרמו (ע' חי' חת"ס ריש בב"ב דאין הייאוש אוסרתו, אלא מציאות הכלאים. ודוקא התעסקותו כל שעה לגדור מוציאו מדין כלאים וכצ"ל בדעת רש"י חולין ק"כ ע"ב, עיי"ש בתוס' וכן דעת הת"י ביבמות דף פ"ג ע"ב). שלא יגרום שיהיו אותו ואת בנו נשחטים ביום אחד (וכן משמע מל' רש"י דף פ"ב רע"ב ד"ה לא ישחטו. דמשמע לא ע"י אחד ולא על ידי שנים לא יהיו נשחטים). ושלא יעשה שתהא האם מעוכבת אצלו בשילוח הקן. (עי' אור שמח הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג דלדעת הר"מ לא מיקרי לאו הניתק לעשה אלא במקום שהעשה בא למנעו מלגמור את המכוון שלו. דבאונס שגירש כיון להפרד מאנוסתו ובאה ע"ז העשה עמוד והחזר. וכו'. וכן לא תגזול... והשיב הנך מילי ולא נתקיים רצונו וכו'. וכיון שעלה בידינו כן נראה עתה דב"י לא הוי לאו הנל"ע וכו'. עכ"ד. ולפי דבריו צ"ל דאף בשילוח הקן הויא האי' שלא תהי' האם מעוכבת אצלו ולא מעשה לקיחתה. לבסוף חולין אי' דהוי לאו הנל"ע).

וכונת התוס' בניכר האיסור, היא היא כונת רש"י בתועבה גופה, דהיינו — היכא שנאסר הנעשה.

ואי' לדעת התוספות הנ"ל דאיסור או"ב איננו שלא ישחוט בהמה שנשחטה אמה או בתה באותו יום, אלא שלא לגרום שתהי' כת של או"ב נשחטת ביום אחד, מהמשנה דף פ"ב ע"א: שחט שני בניה ואח"כ שחטה סופג את הארבעים... שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה, סופג את הארבעים סומכוס אומר משום ר"מ סופג שמונים. (בגמ' דע"ב) קראו לציור זה גופין מחולקין. וק"ל. דאם שחיטת האם או שחיטת הבן הויא רק תנאי באיסור שחיטת הבהמה, אזי בשחט את הבת ליכא אלא עבירה אחת. שחלה מחמת ב' תנאים: אבל א"א לומר בשום פנים שיש כאן ב' עבירות, וה"נ א"א לומר שבשחיטת בהמה זו היחידה איכא גופין מחולקין, שהרי לא עשה אלא מעשה איסור אחד בבהמה אחת. אך, כפי דעת התוס', דהאיסור הוא שלא יגרום שיהיו או"ב נשחטים ביום אחד, ניחא. דבת זו מצטרפת היא לאמה להיות כת אחת, וגם מצטרפת עם בתה להיות כת שניה, ונמצא שבשחיטה גרם השוחט להתהוות שתי כתים של או"ב הנשחטות, (דקודם לזה תגן במשנה: שחט פרה ואח"כ שני בניה סופג שמונים. כלומר, שיכולה בהמה אחת להצטרף

לב' כתים) ועבר אעבירת או"ב ב' פעמים עם שתי כתים. ועל כן דקדק רש"י לפרש דלרבנן לוקה ארבעים ולא שמונים דחד לאו הוא. ולא פירש דחדא עבירה היא, דאיה"נ דאף לרבנן איכא ב' עבירות כמש"כ.

ומעוניינת לשון הרמב"ם בהל' י"ב: שחטה ואת בן בתה ואח"כ שחט את הבת לוקה אחת בין הוא בין אחר. וצל"ה כונת הר"מ באמרו בין הוא בין אחר, שהרי כבר בה"א הזכיר שנוהג אי' או"ב בשנים (לפיכך אם שחט אחד משניהם ובא חברו ושחט את השני חברו לוקה. ועיי"ש בכס"מ.), ומשמע שיש טעם מיוחד לומר דדין זה מיירי דוקא בשנים. ונל"פ עפ"י הנ"ל, דאיתא בגמרא פ"ב ע"ב: ואכתי מבעי ליה דאי כתב רחמנא לא תשחט ה"א חד אין תרי לא. כתב רחמנא לא תשחטו אפילו תרי וכו'. כלומר, דהוי קס"ד דמאחר שאין שחיטת האחת תנאי לאסור שחיטת השני, אלא האיסור הוי שלא יגרום שיהיו שניהם נשחטים ביום אחד, א"כ בעינן שיהא צירוף בין שתי הבהמות הנשחטות, והו"א דבכדי להצטרף בעינן שתהיו שתיהן נשחטות בידי אדם אחד. (דוגמא לדבר, עיו"ד סי' ב' בש"ך ס"ק כ"ז בשם הפרישה). ולזה חידש לן המקרא דאף שנשחטו משנים, מ"מ מצטרפות. ומחמת זה דקדק הרמב"ם לפרש שלא נטעה לומר דה"ט דאינו לוקה שמונים בשחט האם ובן הבת ואח"כ שחט הבת, דמיירי בב' שוחטים, וכיון דבעינן שתצורף בת זו לב' כתים, בהא לא אמרינן דאף בשחיטות שנים מצורפים, אלא בעינן שיהא דוקא שוחט אחד. דאין לומר ב' חידושים בצירוף ביחד. (הא' — שאף מעשר שני בנ"א מצטרפים, והב' דבהמה אחת מצטרפת לשתי כתים). ועל כן הוצרך הר"ם לבאר, דלא שנא הוא לא שנא אחר אינו חייב אלא ארבעים, דה"ט הפטור משמונים, דליכא אלא לאו אחד.

ומעתה נראה ליישב התמיהות שהזכרנו בפתח דברינו. דבגמרא (ע"ט ע"ב) מבואר דלרבנן אמרינן שה ואפילו מקצת שה ומאחר שאיסור או"ב הוי שלא יגרום שתהיי' הכת נשחטת, ניתן להאמר דמלבד הדין דמקצת שה דנאמר על הבעל חי עצמו (כמו לענין מתנות כהונה, חלב, ובכיסוי הדם — חי' ואפי' מקצת חיה) הכי נמי איכא דין דמקצת שה על הכת דאו"ב הנשחטים. דלענין או"ב, אין השיות נצרכת בבעל חי עצמו (כמו בחלב ובמתנות), אלא בכת הוא דבעינן השיות. וממילא י"ל דבצב"י ובנה אסור מטעם שה ואפילו מקצת שה, כלומר, דסגי במקצת שיות שבכת לאסור. (וכפשטות הגמ' ד"פ ע"א, דלא כרש"י ורשב"א שמפרשים הגמרא בבת ובבן הבת). ומ"מ אינו לוקה, דבמקום ששיות גורמת להאיסור או להחיוב, אם יש שיות שלימה אזי יש חיוב גמור. ואם ליכא אלא מקצת שיעור של שיות, ליכא אלא מקצת איסור. וכמו שאין לוקים על

ח"ש. אף דאסור מה"ת. כמו כן אין לוקין על מקצת שיות. (וחצי שיעור אסור אף בשאר איסורים. עלח"מ ספי"ג מהל' מעשה הקרבנות, ודו"ק). אך לפי"ז קשה פסק הר"ם בה"ט דלוקים על מקצת שיות.

וליישב תמיה זו מן הצורך להקדים תחילה ב' הצעות: א) בדין שה ואפילו מקצת שה, שני לן בין דבעל חי לשיות דכת. דבשיות דבע"ח היכא דאיכא קצת שיות נקרא כל הבעל חי כולו שה, ולא שרק מקצתו הוי שה. (עי' חידושי הגאון רחה"מ הל' שחיטה) משא"כ בשיות דכת של או"ב, דמקצת שיות אינה גורמת לשם שיות על הכת כולה. ב) מלבד דינא דרובו ככולו, עוד קיי"ל דדבר חשוב הוי ככולו. ובתוס' חולין (כ"ט רע"א ד"ה זיל הכא) שפירשו סברת רב דמע"מ כרוב, דחצי דבר הוי חלק חשוב ממנו, וחלק חשוב ככולו. וה"נ נראית סברת ר' אדא בר אהבה (שם כ"ח ע"א) דסימן אחד דעוף היינו דוקא הושט, שהוא הסימן המיוחד דהיינו, דבאמת אף בעוף בעינן לכתחילה שחיטת ב' הסימנים מן התורה (עכס"מ ריש הל' שחיטה), או עכ"פ מה"ת בעינן שתחול השחיטה על כל שני הסימנים, ורק בשחיטת הסימן המיוחד, שהוא הסימן החשוב, ניתן להאמר דעפ"י חלה השחיטה על שני הסימנים, דדבר חשוב ככולו.

והנה בצבי הבא על התיישה, איתא בגמרא דלוקה אם שחט התיישה ובנה. אך (לדעת הר"ם), ניתנו ב' טעמים בדבר: ר' חסדא חייב (ע"ט ע"ב) מטעמא דשה א"ר ובנו אפילו כל דהו. ור' פפא חייב (ד"פ ע"א) מטעם מקצת שה. ולכאורה משמע דפליגי אהדדי. דמר' חסדא נשמע שאפילו הי' הבן חיה הי' חייב. ומר"פ משמע דבעינן שתהא אף בבן מקצת שיות. (ועש"ק ס"ק ט"ו ובשפ"ד שם). ונל"פ דלא פליגי, ורב פפא לא בא אלא להסביר טעמא דר' חסדא. דמפני מה סגי שה ובנה אפי' כל דהו, דרחמנא חייבה אף אם יש רק קצת שיות בכת. (ולא ר"ל מקצת שיות אף בבן, אלא כיוון לומר דשיות האם פועלת שתהא מקצת שיות בכל הכת כולה). ואף דדעת הרמב"ם דעל מקצת שיות אין לוקין, דליכא אלא ח"ש של שיות הנצרכת, מ"מ י"ל דהיינו דוקא במקום שמקצת השיות שבכת באה מכח הבן. אבל כשהאם היא השה (ואפילו אינה אלא מקצת שה, כפסק הר"ם בה"ט, עפ"י הצעה א'). אז אמרינן דדבר חשוב ככולו, ומחמת האם שהיא עקרת הכת, נקראת הכת של שיות גמורה.

בנוגע לקו' הש"ך על הב"ת, מתחילה יש להבין על פי סברא במה תלוי הפלוגתא בדין או"ב אי נוהג בזכרים בדין חוששין לזרע האב. די"ל, דכבר נתברר לפנינו, שבכדי להחשב כת אחת לאי' או"ב בעינן שיהי' צירוף בין

הבהמות הנשחטות, וצירוף זה תלוי בקורבה, שהאם והבן קרובים זל"ז, ומצורפים זל"ז. דאע"ג דלא נפקא לן מידי בקורבתם לא לדיני ערוה ולא בהל' עדות, מ"מ לענין מין הולד שפיר יש לאם שייכות וקורבה לקבוע מין ולדה. ומכח קורבה זו מצטרפות להיות כת אחת בשחיטתן ביום אחד. אך, על השייכות האב עם בנו פקפקו התנאים. דאי נימא דאינו קובע מין בנו, אזי אין לו שייכות כלל עם בנו, וא"א לו להצטרף עמו. ואפילו נניח דקובע מין בנו, ויש דין אבהות בבהמות, מ"מ י"ל דאין שייכותו וקשרו עם בנו כל כך גדול וחזק כקשר האם לגרום לזה שיוכל להצטרף עמו להיותם נחשבים לכת אחת. דהא אין הבן כרוך אלא אחר אמו. ומכח זה אמרו בגמ' דשמואל דפוסק כחנני' ע"כ ס"ל דחוששין לזרע האב. דאל"כ ליכא שייכות כלל לאב עם בנו בכדי להצטרף עמו. אבל איפכא לא מצינו בגמרא, דמחמת שסוברים חוששין צ"ל דהלכה כחנני'. אין הדבר מוכרח כ"כ, כמש"ב. (אך קצ"ע קו' הגמ' בע"ט ע"ב — וליפלוג בפלוגתא דחנני' ורבנן בצל"ח. וצ"ל דל"ד. דלא נתכוונו בקו' זו אלא להתירוץ).

[לפי האמור קצ"ע לימוד הרבנן בדף ע"ח ע"ב. תניא יכול יהא או"ב נוהג בין בזכרים ובין בנקיבות. ודין הוא. חייב כאן וחייב באם על הבנים. מה כשחייב באם על הבנים בנקבות ולא בזכרים, אף כשחייב כאן בנקבות ולא בזכרים. וצ"ע, דבשילוח הקן צירוף האם להביצים והאפרוחים אינו מכח אמהותה, אלא מכח כביצתה. עג"מ ק"מ ע"ב — בעי ר' זירא יונה על ביצי תסיל, מהו, אבל יונה על ביצי יונה אחרת ודאי חייב. דהצירוף נעשה ע"י הרביצה ולא ע"י האמהות. ועיי"ש במשנה היתה מעופפת וכו'. בזמן שכנפיה נוגעות וכו'. — וא"כ היאך הביאו משם לכאן, דאין או"ב נוהג בזכרים, דאיכא למימר דרביצת זכר לאו שמה רביצה, אבל צירוף התלוי באמהות, הה"נ דמצטרף ע"י אבהות. ויש לעיין].

וממילא מסולקת הקושי' השלישית שהזכרנו בטעם הר"ם בהיתר שחיטת מעוברת. דלפי דברנו דאסור לגרום שתהיה כת של או"ב נשחטת ביום אחד, שפיר קא קשיא לי' להר"ם, שהרי שחיטת האם פועלת אף בבנה, ונמצא שנשחטו שניהם יחד ביום אחד. ועל קו' זו תירץ, דליכא כת של שנים, דלענין שחיטה אינם נחשבים אלא כבהמה אחת. (ומעוניין, שלא תירץ לומר דהיתר בן פקועה אינו מחשיב את העובר לנשחט. ועי' אתוון דאורייתא כלל י"ד).

ועפ"י דברינו, מיושבת תמיהת המנחת חינוך (מצוה רצ"ד) על הר"ם. דביומא ס"ד ע"א מבואר דדחיית השעיר המשתלח לצוק נקראת שחיטה לענין

איסור מחוסר זמן. וכ"פ הר"ם פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הי"ז. וכן פסק בהל' אבות הטומאה פ"ג הל' י"ג. דעריפת עגלה זו היא שחיטתה לענין טהרה מטומאת נבילה. ותמה המנ"ח למה לא הביא ד"ז בהלכות שחיטה יחד עם איסורי או"ב. ונל"ת דעריפתה ודחייתו זו היא שחיטתו היינו דוקא לענין דמיקרי מעשה שחיטה, אבל א"א בשום פנים לקרוא להבהמה שחוטה בהכי. וממילא לק"מ על הר"ם, דלענין טומאת נבילה סגי במעשה שחיטה לבכדי לטהר (והראיה משיטת ר"ע דף ל"ב ע"א). וכן לענין אי' מחוסר זמן דקדשים, דודאי הוי איסור שחיטה, שהרי אינו ענין דוקא לאותו ואת בנו, ואדרבא עיקרו נכתב בפרשת מחס"ז דשמונה ימים. (גמ' חולין פ"א ע"א ותוס' שם קט"ו ע"א). — אבל בדין או"ב, דבעינן שתהי' הכת נשחטת, אין עריפה או דחיה לצוק פועלים שם שחוט על הבהמה.

[ועיין תוספות חולין (פ"ה ע"ב ד"ה סד"א) שחילקו בין מעשה שחיטה לשם שחוט שעל הבהמה, וכתבו דלטהרה מידי נבילה בעינן שם שחוט על הבהמה, ולענין או"ב לא בעינן אלא מעשה שחיטה לחוד, ודבריהם ק"ל. ובכלל דבריהם שם קשים להולמם. דכתבו ס"ד לומר דמיקרי הבהמה שחוטה, ואף דליכא שם מעשה שחיטה. דהוא נגד השכל, דהיאך אפשר להיות בהמה שחוטה בלי מעשה שחיטה].